

דבר מלכות

חידושים וביאורים בהל' מלכים

(פרקים י"א-י"ב)

סימן א

רמב"ם הל' מלכים פי"א-י"ב
תוכן ענינים

הוצאה מיוחדת

IT'S
TIME TO
KNOW
SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBES TEACHINGS ON MOSHACH

SUITE|302

יוצא לאור על ידי
מבצע לימוד דבר מלכות העולמי
שע"י מרכז 302

A Project of the Moshiach Office
at Merkos Suite 302
Totalz.com
admin@totalz.com

IT'S
**TIME TO
KNOW**

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH

The text of the sichos is copyright by the Kehos Publication Society, a division of Merkos L'inyonei Chinuch Inc., and is reprinted here with permission.

פתח דבר

בקשר למבצע הגדול ללמוד השיחות מתוך קונטרס "דבר מלכות" שחילק כ"ק אדמו"ר בידו הקדושה לכאו"א, הננו מוציאים לאור קובץ דבר מלכות עם ד' הסימנים שבקונטרס דבר מלכות המקורי.

השיחות כאן הן בלה"ק, ויש בהן שינויים קלים מהשיחות שהודפסו בדבר מלכות המקורי, ובאות כפי שהודפסו כל שיחה במקומה. סימן א - לקו"ש ח"י"ח בלק ב' ע' 271 ואילך. סימן ב - לקו"ש חל"ד שופטים ג' ע' 114 ואילך. סימן ג - לקו"ש חכ"ז בחוקותי א ע' 191 ואילך באידית (ותרגומו ללה"ק בחידושים וביאורים בש"ס ח"ב סימן כב ע' רעז ואילך, ומשם נעתק בקובץ דבר מלכות שחילק כ"ק אדמו"ר. ולקמן נעתק מספר תורת מנחם הדרנים על הרמב"ם ע' תמא ואילך). סימן ד - סה"ש ה'תשמ"ז ח"א ע' 302 ואילך. בקובץ זה השתדלנו עד כמה שאפשר להוציא דבר שלם מתח"י, אך שגיאות מי יבין, ואם שגינו איתנו תלין משוגתינו.

כמו"כ הדפסנו בתחילת הקובץ פרקים יא-יב מהל' מלכים להרמב"ם, ובסוף הקובץ תוכן ענינים של השיחות (נערך מחדש עם הוספות).

תודתנו נתונה להרה"ת מ"מ שי' עזאגווי (עורך הספר "דבר מלכות - חידושים וביאורים בהלכות מלכים להרמב"ם פרקים י"א-י"ב", המכיל בתוכו אוצר בלום של חידושים וביאורים בהלכות מלכים פרקים י"א-י"ב מלוקט מתוך כל תורתו של כ"ק אדמו"ר). שסייע סיוע רב בהכנת קובץ זה לדפוס.

ויה"ר אשר הוספה זו בלימוד התורה, בעניני משיח וגאולה האמיתית והשלימה, תזר ותביא את הגאולה בפועל ממש ותיכף ומיד ממש.

מערכת מבצע לימוד דבר מלכות העולמי

שע"י מרכז 302

ט"ו אייר, ה'תשפ"א
שלישים שנה לחלוקת הדבר מלכות
ברוקלין, נ"י.

פרק אחד עשר

ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ" וְיִסְפַּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים" וגו'. ומעולם לא היה דבר זה, ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתהו, אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראייה שכל הספרים מלאים בדבר זה:

ג ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך. שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן בוזיא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן:

אל יעלה על דעתך וכו'. א"ל והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לנדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו:

ד ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחוקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי, ואם לא הצליח עד פה, או נהרג, בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד לישנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקדם, מקריבין קרבנות, ועושיין שמטין ויזבלות ככל מצותן האמורה בתורה, וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר "ושב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָךְ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וְקִבְצֶנּוּ" וגו' "אם יהיה נדחך בקצה השמים" וגו' "והביאך ה'". ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים, אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה], ושם הוא אומר "אראנו ולא עתה" זה דוד, "אשורנו ולא קרוב" זה מלך המשיח, "דרך כוכב מיעקב" זה דוד, "וקם שבט מישראל" זה מלך המשיח, "ומחץ פאתי מואב" זה דוד, וכן הוא אומר "ויך את מואב וימדדס בחבל" "וקרקר כל בני שת" זה המלך המשיח שנאמר בו "ומשלו מים עד ים", "והיה אדום ירשה" זה דוד, שנאמר "והיה אדום לדרוד לעבדים" וגו', "והיה ירשה" וגו' זה המלך המשיח שנאמר "ועלו מושעים בהר ציון" וגו':

ב אף בערי מקלט הוא אומר "אם ירחיב

שעמד אחריו, אינן אלא לישר דרך למלך המשיח, ולתקן את העולם בלעבד את ה' ביוחד: שנאמר "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד". כיצד: כבר נתמלא העולם פלו מדברי המשיח, ומדברי התורה ומדברי המצוות, ופשטו דברים אלו באיים רחוקים, וכעמים רבים ערלי לב; והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה, אלו אומרים מצוות אלו אמת היו, וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נוהגות לדורות. ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם, ואינן כפשוטן, וכבר בא משיח, וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום ויינשא, מיד הם פולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעום:

הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לגפות בו רבים, שנאמר "ומן המשפילים יבשלו לצרף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד". אף ישוע הנוצרי שדימה שיהיה משיח, ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל, שנאמר "ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו". וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם, ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב, ולפזר שאריתם ולהשפילם, ולהחליף התורה, ולהטעות רוב העולם לעבד אלוה מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין כוח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי, ושל זה הישמעאלי

כסף משנה

פי"א ג הפרק הזה ושאריו אמנות טובות בביאת משיחנו ואין לי לפרש בהם דבר רק כמה שכתב רבינו (ה"ה) אל יעלה בדתך וכו' עד שנהרג בעונות וכו' וכתב הראב"ד א"א והלא בן כוזיבא היה אומר וכו'. ודברי הראב"ד אמת והכי איתא בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ג:) אבל באיכה רבתי בפסוק בלע' ולא חמל אומר שנהרג על ידי א"ה וסובר

רדב"ז

פי"א א המלך המשיח וכו'. כל זה מבואר מן הכתובים ובדברי רז"ל במדרשים ואגדות:

ג ואל יעלה על דעתך וכו'. ולענין בן כוזיבא אין ספק שהיה מחלוקת בין החכמים מקצתם לא האמינו שהוא משיח וקצתם האמינו ור"ע מכללם ואפילו אחר ששלחו חכמים אי מורח ודאין או לא לא חזר בו ר"ע שמה לא בא לפניו דין שיהיה צריך לדון ע"י הרייתו עד שנהרג או נתברר לכל שלא היה משיח. ומה שנהא מדברי הראב"ד

רבינו דהא דאמרו פרק חלק אתיא דלא כשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות ורבינו סובר כשמואל וכמבואר בפרק שאחר זה ולכן כתב סברת המדרש. ומ"מ מה שכתב שר"ע היה נושא כליו צ"ע היכא מייתי לה:

שישראל הרגוהו לא משמע הכי אלא הגוים הרגוהו ויש לפרש הא דאמרינן בפרק חלק כיון דחזויהו דלא מורח ודאין קטלוה כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו הגוים והרגוהו א"ג אגדות חלוקות הן: ועיקר הדברים ככה וכו' עד סוף. הכל מקובץ מהמדרשות ומכתובים ודברים מקובלים מפי סופרים ומפי ספרים:

פרק שנים עשר

אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו. אלא לפי הכרע הפסוקים. ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סדור היות דברים אלו ולא דקדוקיהן עקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות. ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן. ולא ישימם עקר. שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין. אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים. אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו:

ג בימי המלך המשיח. כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל. יתיחסו בלם על פיו ברוח הקדש שתגנוח עליו. שנאמר "וישב מצרף ומטהר" וגו'. ובני לוי מטהר תחלה ואומר זה מיחס בהן וזה מיחס לוי. ודוחה את שאינן מיחסין לישראל. הרי הוא אומר "ויאמר התרשטא להם" וגו' "עד עמד בהן לאורים ולתמים". הנה למדת שברוח הקדש מיחסין המתוקן ומודיעין המיחס. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם. שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני. אבל אינו אומר על שהן בחזקת פשרות זה ממזר וזה עבד. שהדין הוא שמשפחה שנממעה נממעה:

ד לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח. לא כפי שישלמו על כל העולם. ולא כפי שירדו בעכו"ם. ולא כפי שישאאו אותם העמים. ולא כפי לאכל ולשתות הן

א אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או יהיה שם חדוש במעשה בראשית. אלא עולם ממנהגו נהג. וזה שנאמר בישעיה "והר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ" משל וחיידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר. שנאמר "זאב ערבות ישדרם ונמר שקד על עריהם". ויחזרו בלם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המתר בנחת עם ישראל. שנאמר "וארורה כבקר יאכל תבן". וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל. ומה ענין רמזו בהן:

אל יעלה על הלב שבימות המשיח כו' עד פסלים. א"ל והלא כמזבז כמורה והשגמי מיה רעה מן הארץ:

ב אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. יראה ממשותן של דברי הנביאים. שבתחלת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג. ושקדם מלחמת גוג ומגוג יעמד נביא לישר ישראל ולהכין לבם. שנאמר "הנה אנכי שלח לכם את אליה" וגו'. ואינו בא לא לטמא תהור. ולא לטהר הטמא. ולא לפסל אנשים שהם בחזקת פשרות. ולא להכשיר מי שהחזקו פסולין. אלא לשום שלום בעולם. שנאמר "והשיב לב אבות על בנים". ויש מן החכמים שאומרים שקדם ביאת המשיח יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומין הן

תהיה משפעת הרבה, וכל המעדינים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי כח האדם. שנאמר "פי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים":

בפרק חלק (סנהדרין דף ז' צ"ז):

ג ובני לוי מטוהר תחלה וכו'. פרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"א) מימרא דרבי חמא בר חנינא: הרי הוא אומר ויאמר התרשאת וכו'. בתוספתא דפ"ק דכתובות אמרו עד עמוד כהן לא אוררים ולתומים כאדם שאומר לחבירו עד שיבוא משיח: סליקין הלכות מלכים בס"ד

מגזירת המלך: פ"ד ביאר בו הדברים שהמלך מותר בהם והם כל הפרשה האמרה במלך ע"י שמואל הנביא. וכלל בו הדברים שהוא זוכה בהם ודינא דמלכותא דינא: פ"ה ביאר בו מלחמת הרשות ומלחמת מצוה והחילוקים אשר ביניהם. ולמחות את זכר עמלק. וכלל בו המקום שאסור לדור בו והוא מצרים וכל גבולה וכלל בה שאסור לצאת מא"י אלא מתוך דוחק גדול ושכר הדר בה וכתב זה אחר מה שכתב ומותר לשכון בכל העולם: פ"ו ביאר בו ענין וקראת אליה לשלום והחילוק שיש בין שבעה עממים לשאר גוים. וצריך שיקבלו עליהם מס ועבדות ושבע מצות בני נח. וכלל בו שלש אגרות ששלח יהושע. ודין עמון ומואב. וענין לא תשחית את עצה. ואיזה אילן מותר לקצצו ואיזה אסור. וצריך על עירות של עכו"ם ואפילו בשבת. ומת מצוה קנה מקומו. ומצות יד תהיה לך ויתר תהיה לך שכל זה תלוי במלחמה וכל ישראל מצויין בהם: פ"ז ביאר המצות שהן על משהו מלחמה ומה שמשיע את העם ומי שמשיעם והדברים אשר משמיע השוטר. והאנשים החזורים מעורכי המלחמה מה הם עושים. ומצות נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכלל בו עונש הירא במלחמה ולא ימס את לבב אחיו: פ"ח ביאר בו חלוצי צבא כמה הם מותרין. ודין אשת יפת תאר שאינה מותרת אלא לחלוצי צבא ואפילו כהן מותר בה. וכלל בה שאין כורתין להם ברית עד שיקבלו עליהם שבע מצות ב"נ. והמקיימן הרי הוא מחסידי אומות העולם: פ"ט נמשך אחר הקודם לו לבאר שבע מצות ב"נ ומהו חייב ועל איזה דרך חיוב. וכלל כולן בזה הפרק על הסדר והדברים שיש חילוק בינם לבין ישראל. וחתם הפרק שחייבים להושיב דיינים: פ"י נמשך אחר הקודם לו לבאר דיני שגגות ואונסין שלהם ואם נתגיייר ורצה לחזור אין שומעין לו ואם עבר עבירה ונתגיייר מה דינו. וכלל בו הדברים האסורים לבי"ע אבל אין נהגין עליהן. ואם דנין אותם בדינינו או בדיניהם: פ"יא ביאר בו ענין מלך המשיח וכן הפרק הבא אחרי. ואיחר אותם לפי שהם באחיות הימים. ומז"מ רמז היה לקבוע אותם בהלכות מלכים והם דברים מחזיקים האמונה וידי עייפי הגלות והוא אחד משלשה עשר עיקרים כמאמר הנביא אם יתמהמה חכה לו כי בא יאמ לב יאחר. וכתב בתים יבא אל היכלו והוא האדון אשר יאמ מבקשים, במהרה באיניו אמן וכ"י:

ולשמת. אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחקמתה. ולא יהיה להם נוגש ומכבול. כדי שיוכו לחיי העולם הבא. כמו שבארנו בהלכות תשובה: ה ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה. ולא קנאה ותחרות. שהמלכה

כסף משנה

פ"י ב אין בין העולם הזה לימות המשיח וכו'. מימרא דשמואל בפרק חלק (סנהדרין דף ז' צ"ז): ואינו בא לא לטמא וכו'. בסוף עדיות אפילגו תנאי אם אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב או לא ופוסק רבינו כחכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם: אמרו החכמים תיפח רוחם של מחשבי קצים. כך אמרו

רדב"ז

פ"י ב א אל יעלה על לב וכו'. השיג הרב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ ע"כ. ואין זו השגה, כמו ששאר הכתובים משל גם זה משל על אומה רעה כמו שדרשו על חיה רעה אכלתהו. אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל ככתוב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה, וכן והשבתי חיה רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג והכתובים הם משל שכן כתוב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה וכו' יתקיים הפשט והמשל, וברוך יודע האמת. וגם רבינו לא גמר אומר שהכתובים הם משל למה שכתב הוא אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים: ב אמרו חכמים וכו'. שמואל אמרה בס"פ אין עומדין: יעמוד נביא לישראל וכו'. דכתיב לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות וגו'. ואינו סובר שהוא יסמוך סמוכים בא"י כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש: יש מן החכמים וכו'. כיון שאין דברים אלו לענין הלכה ולא לקיים עיקר מן העיקרים אין ראוי לדקדק בהם וכו' כאשר האריך רבינו אלא אם יתמהמה חכה לו כי בוא יבא לא יאחר והוא יגלה הדברים הנסתרים: ג בימי מלך המשיח וכו'. פרק עשרה יוחסין אמרין משפחה נשטמעה נטמעה וא"כ קרא דכתיב ויצא מצרף בלויים וכהנים מלפי שאין עולים לדוכן ולא כהנים לעבודה אלא מיוחסים: ד לא נתאוו החכמים והנביאים וכו'. כבר האריך רבינו בכיוצא בזה בהלכות תשובה פרק תשיעי: וזה סדר הפקים: פ"א ביאר שלש מצות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ ואחת מהן למנות להם מלך. וכלל בו את מי ממנין והיאך ממנין וכן לכל שאר שררות שבישראל. ושהמלכות ירושה לבית דוד משא"כ במלכי ישראל. וסדר משיחת המלכים. וכל זה ראוי להקדימו: פ"ב ביאר בו כיצד מתנהגין עם המלך וקרא דכוש תשים עליו מלך שתהא אמתו עליך והוא מחל על אבדו אין כבודו מחול. וכלל בו הדברים שנהגין במלך ויש ישיבה בעזרה למלכי בית דוד וכבודו גדול מכבוד הנביא. וכיצד מתנהג הוא עם העם: פ"ג ביאר בו מה שנצטוו בו המלך ומה שנוהר ממנו ומלכי בית דוד דנין ודינין אותם משא"כ במלכי ישראל. וכלל בו דין המורד במלכות. ויש לו רשות להמית בסייף ולהכות בשוטים ולא להפקיר ממון. והעוסק במצוה פטור

סימן א

חזרת מלכות בית דוד ושלימות משפטי התורה

דוד. וכן הוא אומר⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר⁷ בו ומשלו מים עד ים. והיה אדום ירשה זה דוד⁸. שנאמר⁹ ותהי אדום¹⁰ לדוד לעבדים וגו'^{10*}. והיה ירשה שעיר אויביו¹¹ זה המלך המשיח שנאמר¹² ועלו מושיעים בהר ציון וגו'^{12*}.

והנה ספר היד הרי הוא ספר הלכות — כדברי הרמב"ם בהקדמתו בסופה — (ולא של דרשות על פסוקי התורה וכיוצא בזה), וצריך להבין: כדי להוכיח את ההלכה ש"כל מי שאינו מאמין בו כו'" הוא כופר "בתורה ובמשה רבינו", היה מספיק אילו היה כתב רק "אף בפרשת בלעם¹³ נאמר ושם נבא

א. כתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים¹: "וכל מי שאינו מאמין בו (במשיח) או מי שאינו מחכה לכיאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר² ושב ה' אלך את שבותך כו'". ולאחרי זה ממשיך "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה³] ושם הוא אומר⁴ אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישאל זה המלך⁵ המשיח. ומחץ פאתי מואב זה

(1) פרק יא ה"א.

(2) נצבים ל, ג.

(3) אבל בכתבייד הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונציא רב. קושטא רסט. ווינציאה רפד. שי (- ברגדין). שיא (יושטיניאן)) "מיד בני עשו". "נוסח מלא בלתי מצונזר של פרק זה (פ"א מהלכות מלכים) על פי כתבייד ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם הרוצאת פרס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כתבייד דפרק זה. לקמן בפנים ובהערות ציינו (בעיקר) השינויים הנוגעים לנדון דידן.

(4) בלק כד, יז"ח.

(5) כן הוא בדפוסים וכמה כתבייד הג"ל (הערה 3)*. ויש לומר בפשטות השינוי דבענין הא' כתב "זה מלך המשיח" ולאחרי זה (שכבר ידוע) כתב "זה המלך המשיח" (ה"א הידיעה (מלפני זה)).

(* ובדפוסים שלפנינו גם ב"וקם שבט מישאל" כתב "זה מלך המשיח" ורק בבי עניינים האחרונים כתב "זה המלך המשיח".

ובב' כתבי יד (אוקספורד 591. שטוקהולם — הובאו ברמב"ם הג"ל (הערה ג) בכל הלכה זו "זה מלך". ולאידך, בב' כתבייד אחרים שם (אוקספורד 568, 610) גם באשורנו ולא קרוב כתב "זה המלך המשיח".

(6) שמואל-ב ח, ב.

(7) זכרי' ט, י.

(8) בדפוסים ורוב כתבייד הג"ל (הערה 3) "לדוד".

(9) שמואל-ב שם, ו.

(10) בכתוב "ארם". ושם פסוק יד "ויהי כל אדום עבדים לדוד". ועל דרך זה בדברי הימים א' יח, יג. ובכתב-יד שטוקהולם "עבדים לדוד". ולפי זה כנראה הכוונה לפסוק יד.

(10*) ברוב כתבייד ליתא "וגו". וגם מזה משמע קצת שהכוונה לפסוק יד שבשמואל-ב שם, שהמשך הכתוב אין שייך לכאן. מה שאין כן בפסוק ו שם שמשיך "נושאי מנחה".

(11) בדפוסים שלפנינו "והיה ירשה וגו'". אבל כן הוא בדפוסים וכתבייד הג"ל (הערה 3).

(12) עובדי' א, כא.

(12*) ברוב כתבייד הג"ל נעתק גם המשך הכתוב "לשפוט את הר עשו", ובכתבייד (אוקספורד 610) נוסף גם "והיתה גו'".

(13) וכלשונו בפירוש המשנה פרק חלק יסוד ה"ב ומי שהסתפק בו כו' כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים (ועל דרך זה הוא בתרגום הר"י קאפאח).

יהיה על ידי המשיח¹⁷, לכן מביא גם ראייה מהמפורש בתורה שנבא על מלך המשיח, אבל מה נוגע להראיות (מן התורה) על ביאת המשיח ש"ש נבא" לא רק ב"משיח האחרון" אלא גם בדוד, "משיח הראשון"; ובפרט — באריכות לפרש כל פרטי הלשונות בהכתובים איזה מהם מדברים במלך דוד ואיזה במלך המשיח¹⁸?

ג. לכאורה יש לומר, שהטעם שהרמב"ם מביא את הראיה גם על זה שנבא בשני המשיחים, גם "משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל כו'" — דלכאורה, מה נוגע לאמונה בביאת המשיח שגם דוד נקרא משיח כמו המלך המשיח, עד שעל שניהם אומרים "בשני המשיחים" (בה"א הידיעה) —

הוא מפני שזה נוגע לאמונה בביאת המשיח ומחזק אותה: כשנדע שענין המשיח

במשיח (האחרון שעומד מבניו) שמושיע את ישראל [באחרונה] וכבר היינו יודעים דמיירי בפסוקי הנבואה שהתחלתם היא ". אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים"¹⁴ —

ולמה לו להאריך בפרטי הראיות שבכתובים אלו מדובר אודות "שני המשיחים" ועל מי מרמז כל חלק מהכתוב וכו'?

אפילו אם הכוונה היא לפרש בהדיא מאיזה פסוקים מיירי, הרי היה מספיק אם היה מביא רק (את ההתחלה והסיום) — שזה נאמר בפסוקים "אראנו ולא עתה וגו' והיה ירשה שער אויביו גו'¹⁵."

ב. מזה שהרמב"ם מוסיף את הראיה "אף בפרשת בלעם נאמר", אף על פי שכבר הביא לפני זה ראייה על עצם הענין "שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלקיך את שבותך", משמע (וכמובן מפשטות לשונו) שהכתובים מפרשת בלעם מביא הרמב"ם בעיקר לא (רק) כראיה על עצם ביאת המשיח, גאולת ישראל מהגלות, אלא (גם) ש"נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו". שמפני זה הוא מפרט ומפרש את הכתובים, איך מוכח מהם ש"נבא בשני המשיחים".

אבל הא גופא צריך ביאור:

בשלמא מה שמוסיף את הראיה מהכתובים שבפרשת בלעם על עצם הענין דמשיח, יש לומר שזהו מפני שכתוב "ושב ה' אלקיך את שבותך" לא נאמר¹⁶ שזה

17 להעיר מפרש"י סנהדרין (צט, א) ד"ה "אין להם משיח לישראל, אלא הקב"ה ימלך בעצמו ויגאלם לבדו". וראה שו"ת חתם סופר י"ד בסופו (סי' שנו). ושם: והאומר כדעת רבי הלל (שאין משיח לישראל אלא הקב"ה יגאלם) הרי הוא כופר בכלל התורה.

18 ופשיטא שאין לומר שזהו המדרש* היחיד שמצא הרמב"ם שמפרש הכתובים האלו על מלך המשיח, ולכן הביאו כצורתו (חצי הכתוב הראשון על דוד וכו') - כי א) פשוט שאף על פי כן אין דרך הרמב"ם להעתיק כל פרטי הדברים שבמדרש, כי אם זה שנוגע לנדון דידן, ב) מצינו במדרשי חז"ל שגם חלק הראשון "דרך כוכב מיעקב" מפרש במשיח (ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דברים רבה פ"א, כ. וראה תרגום אונקלוס ותרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק. ועל דרך זה מפרש הרמב"ם על הפסוק כל הכתובים על משיח. וראה דבריו בספר הגאולה (ע' רס - בהוצאת שעוועל) מה שהשיג על הרמב"ם בלך שם שפירשו על דוד) - וראה לחם משנה לרמב"ם שם: ואולי הם מדרשים חלוקים - ג) ועוד ועיקר: הרמב"ם כאן אינו בא להביא ראיות ממדרשי חז"ל "שכל הספרים מלאים בדבר זה" (יותר מ"בדברי הנביאים" - לשון הרמב"ם שם ה"ב), כי אם מהמפורש בתורה ופשטות הכתובים.

* ע"ד לשון הרמב"ם הוא בבחי' בלך שם "על דרך המדרש". וע"ד הוא במדרש הגדול עה"פ. וברמב"ם בספר הגאולה שם (מבלי הראיות של הכתובים). ועל דרך זה קצת מדרש אגדה (באבנר) על הפסוק. וראה רלב"ג על הפסוק.

14 כד, יד.

15 ראה אגרת תימן פ"ג קרוב לסופו (מהדורת קאפח): כמו שהבטיחנו ה' בתורה באמרו אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וכו' והיה אדום ירשה.

16 אבל להעיר שלשון הרמב"ם הוא "העידה עליו".

והנה ידוע שגם חלוקת ההלכות שברמב"ם היא בדיוק — וצריך להבין: למה מביא הרמב"ם ראייה זו בהלכה בפני עצמה ולא בהלכה שלפניה ביחד עם שתי הראיות האחרות שמן התורה? ואם מתאים שכל ראייה תהיה כתובה בהלכה בפני עצמה, הוזה ליה לכתוב גם הראיה מפרשת בלעם בהלכה בפני עצמה.

גם: למה מדייק לציין מקור הכתוב ובפרט בלשון "אף בערי מקלט הוא אומר" ולא "אף" בפרשת שופטים²², על דרך מה שכתוב לפני זה "בפרשת בלעם"?

ה. גם צריך להבין דיוק הלשון²³ "בשני

אינו דבר חדש, כי כבר היה "משיח הראשון הוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם", זה מוסיף תוקף באמונה שגם לעתיד יבוא משיח שמושיע את ישראל

(על דרך הוכחת חז"ל¹⁹ על תחיית המתים: "דלא הוו חיי דהרי חיי לא כל שכן");

או באופן אחר, כמו שכתוב במפרשים²⁰: מכיון שעל-דבר שני המשיחים נאמר באותה נבואה, הרי כשם שנתקיים חלק הנבואה בנוגע ל"משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם"; כן בודאי תקיים הנבואה על-דבר "משיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]".

אבל מובן שקשה לפרש שזהו כל הטעם: כי בכתובים אלו אין כוונת הרמב"ם (כפשטות לשונו) להביא ראייה והוכחה שמלך המשיח ודאי יבוא, אלא שביאתו כתובה בתורה; ומזה ש"מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא כתורה ובמשה רבינו" —

אם כן מה נוגע לכאן ש"נבא בשני המשיחים", גם "במשיח הראשון שהוא דוד", ובפרט — לפרש את (ארבעת) הלשוניות הכפולים שבכתובים אלו, שבראשונים הכוונה למשיח הראשון ובשניים — למשיח האחרון?

ד. בהמשך לזה כותב הרמב"ם, אבל בהלכה בפני עצמה: "אף בערי מקלט הוא אומר²¹ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא היי דבר זה ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתוהו".

22 שהרי בנוגע לערי מקלט ישנה עוד פרשה לפני זה (מסעי לה, ט ואילך, וראה גם פ' ואתחנן ד, מא ואילך), שמהלשון "בערי מקלט נאמר" אינו ברור מקומו בתורה (גם אם היה נאמר "בפרשת ערי מקלט").

23 עוד יש לדיוק בלשון הרמב"ם: א) "בפרשת בלעם", והרי אין דרכו לציין המקור, וכמו שלא כתב בהפסוק שהקדים ושם ה' אלקיך, "שהרי נאמר בפרשת אתם נצבים", ב) הלשון "ישם נבא" למאי נפקא-מינה (ודחק גדול לומר, כיון שמקדים "פרשת בלעם" צריך לכאר ד"שם נבא").

לכאורה יש לומר שהוסיף "ישם נבא"*, בהתאם למה שכתב לפני זה "כופר... בתורה ובמשה רבינו", על זה ש"כופר... בתורה" כתב "שהרי התורה העידה עליו כו'".

* לכאורה יש לומר באופן אחר (ועל פי זה מובן הצורך להוסיף ראייה זו "אף בפרשת בלעם" על מה שכתב לפני זה "שהרי התורה העידה עליו" — דפרשת נצבים), שבזה מוכיח שמוכרח להתקיים, כי ההבטחה של תורה יתכן שלא תתקיים שמא יגרום החסא (ברכות ד, א) מה שאין כן בנבואה שהנבואה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר (רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ה ה"ד).

אבל נוסף על זה שכבר נתבאר לעיל (בפנים ס"ג) שהרמב"ם כאן לא בא להוכיח אמיתת הענין שבוודאי יהיה, כי אם איך שהוא כופר בתורה ובמשה רבינו, ואם כן אין נוגע הענין דנבואה — הרי החילוק בין ההבטחה דאפשר שתתבטל שמא יגרום החסא לנבואה לטובה כו', מפרש הרמב"ם בהקדמתו לפירושו המשנה שהיינו החילוק במה שבין ה' לנביא עצמו (שבזה אפשר להיות שיגרום החסא) לזה שיאמר ה' להבטיח לבני אדם טובה בסתם, שבזה אי אפשר שלא תתקיים ההבטחה,

ואם כן מובן שגם זה "שהתורה העידה עליו" בודאי תתקיים. ונצי"ע. — וראה לקו"ש חל"ד ע' 7 ובהערות שם.

19 סנהדרין צ"א, א.

20 קרית ספר לרמב"ם הלכות מלכים שם. — על

דרך סיום מס' מכות.

21 שופטים י"ט, ח"ט.

שניהם הושיעו מגלות, משא"כ — דוד.

ולהעיר שגם בנוגע למדריגתם כנבואה כתב הרמב"ם שמישיח גדול מכל הנביאים²⁹, או כדבריו בספר היד³⁰ "ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" מה שאין כן — דוד³¹.

ו. ויובן זה בהקדם בהסברת כמה דיוקים בשתי ההלכות שלאחרי זה בהלכות מלכים שם. בהלכה ג' כתב הרמב"ם: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו³² אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו' (כמו שמביא שם הראיה מבן כוזיבא, ומסיק) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים

שער הפסוקים פ' ויחי.

29 באגרת תימן ריש פ"ד (תרגום הר"י קאפח): שהמשיח נביא גדול מאד גדול מכל הנביאים אחרי משה רבינו... מעלותו הרי היא הרמה בדרגות הנביאים והנכבדת אחרי משה רבינו.

30 הלכות תשובה פ"ט ה"ב.

31 ראה מגילה שם ברש"י שהוא נביא וכן סוטה מח, ריש ע"ב. וקשה מזהו ח"ב קנ"ד, א (וראה ניצוצי זוהר שם). וראה שער רוח הקדש בתחלתו. ובכמה מקומות דודו ושלמה (תהלים ומשלי - כתובים - דלא כסוטה שם) - מלכות רוח הקדש ולא נבואה נצח הוד. ואין כאן מקומו. במורה נבוכים ח"ב פמ"ה (המעלה השנייה) כתב: דוד ושלמה ודניאל הם מן הסוג הזה ואינם מסוג ישעי' וירמ'... ודומיהם לפי שאלו... לא דברו... כי אם ברוח הקדש.

בפירוש המשנה אבות (פ"ד מ"ד) "וכן בדוד כו' והוא נביא" (להעיר דשם בא בהמשך "ויש לך ללמוד ממה רבינו כו'"), אבל בפשטות משם אין ראייה כי אינו מדבר במדריגת ומעלות הנבואה, כי אם על-דבר ענווה כו' ואינו נוגע החילוקי מדריגות דנבואה ורוח הקדש.

בשמונה פרקים (פ"ו): וכן דוד המלך ע"ה נביא אמר כו'. ושם בא לבאר מאמר רז"ל "אין הנבואה* שורה אלא על חכם גבור ועשיר... ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות" ומביא דוגמא משלמה דודו, אליהו שמואל יעקב. 32 ברפואי וכתביידי רמב"ם הנ"ל (הערה 3) "שהטפשים אומרים".

32* בכמה כתביידי (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3): אין חוקיה ומשפטיה משתנים (משתנות).

* כן הוא בפירוש המשנה שלפנינו ובתרגום הר"י קאפח. בגמ' שבת (צ"ב, א) "אין השכינה שורה". ובנדרים (ל"ח, א) "אין הקב"ה משרה שכניתו".

המשיחים", מה זה נוגע לכאן ובמה דוקא (רק) דוד נקרא משיח?

[שהרי כשם שדוד נמשח בשמן המשחה (בקרן²⁴) ונקרא משיח ה'²⁵, כמו כן, לפני זה, נמשח שאול²⁶ (בפךכו) וגם הוא נקרא משיח ה'²⁷]

ואם הכוונה היא לבחור שני מושיעי ישראל (בראשונה ובאחרונה), לכאורה מתאים יותר משה רבינו כגואל ראשון ומשיח כגואל אחרון²⁸.

ועל זה שכופר "במשה רבינו" כתב "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא" (ולא "ואף בלעם נבא" (כבקרית ספר לרמב"ם שם)) וכוונתו לנבואת משה (וכן משמע בפירוש המשנה אבות (פ"ד מ"ד) "וכן דוד כו' ושיעדו השם יתברך לנו על ידי משה רבינו והוא הכוכב אשר דרך מיעקב כמו שביארו רז"ל". ולהעיר משל"ה (בלק שסכ, ב) בפירוש הגמ' (בבא בתרא יד, ב) "משה כתב ספרו ופרשת בלעם"), היינו שכופר בתורה ובנבואת משה (ונקרא אפיקורוס וכופר) אף שגם תורה היא בכלל נבואת משה** (ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ח***). ועל פי זה יתורץ לכאורה גם זה שהביא הראיה מערי מקלט בהלכה בפני עצמה, כי זוהי ראייה נוספת מסבא "ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו", ואינו שייך ל"כופר... בתורה ובמשה רבינו". וגם מובן מה שכתב "בערי מקלט הוא אומר" ולא "בפרשת שופטים נאמר" וכיוצא בזה, להדגיש שאין זה שייך לכופר בתורה כו'.

אבל מובן שגם זה דוחק ואין כאן מקומו. וראה לקמן בפנים סעיף יא.

24 מגילה יד, א.

25 שמואל-ב יט, כב. וראה שם כג, א.

26 שמואל-א יוד, א. וכתוב זה הביא הרמב"ם (הלכות מלכים פ"א ה"ז) לענין משיחת מלך. וראה מגילה שם.

27 שמואל-א כד, ז. יא. טו, כ. יא. טז. שמואל-ב א, יד, טז.

28 להעיר משמות רבה פ"ב, ד. זהר ח"א רנג, א.

** ראה פירוש המשנה פרק חלק יסוד השביעי ויסוד השמיני. ולהעיר מלשון הרמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ח ה"ג. שם פ"ט סוף ח"א. ה"ד. ה"ה. נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך.

*** ברמב"ם שם: "האומר שאין התורה מעם ה' כו' אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה", אף שבוה גם מכחיש נבואתו של משה רבינו, כבלשמה שלפני זה, ומשמע שתלוי במה בא להכחיש, אף שהכופר בתורה בדרך ממילא מכחיש נבואתו של משה, לא נקרא על ידי זה אפיקורוס. ועדיין צריך עיון.

כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח (ונצח כל האומות שסביביו) ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן³⁷ את העולם כו'.

וצריך להבין: למה אין הרמב"ם מזכיר כאן (וגם לא בכל הפרק) את המעלות הגדולות בהן מתארים את המלך המשיח, וכמו שכתב הרמב"ם בעצמו במקום אחר בספר היד "בעל חכמה יהיה יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" (וכנ"ל סוף סעיף ה).

ת. ויש לומר הביאור בכל זה, בהקדים מה שהרמב"ם סידר את הלכות מלכים (ומלחמותיהם³⁸, או ומלחמות^{38*}) בסיום וסוף ספרו היד — דלכאורה, לפי סדר הזמנים, כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים "שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך כו' ולהכרית זרעו של עמלק כו' ולבנות בית הבחירה" — הוה ליה לסדר הלכות מלכים הרבה לפני זה בספרו³⁹?

37) כן הוא ברפוסים שלפנינו. אבל בכתיב יד ורפוסים הנ"ל (בהערה 3) בא כן קטע שנשמט "ואם לא הצליח כו'", והתיבות "ייתקן את העולם כו'" הן באמצע דבריו שם, "וכל הדברים האלו (של ישוע הנוצרי) ושל זה הישמעאלי. אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו'". וראה שם בסיום לשונו. וראה לקמן בפנים סעיף טו.
38) זהו השם המלא - ככהקדמת הרמב"ם (וב"מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם") ובהכותרת בספר שופטים והלכות מלכים.

38) כן הוא ברפוס רומי הנ"ל. ווינציאה רפד. שי. בהכותרת דספר שופטים והלכות מלכים. ובכתיב יד התימנים שם. וכן הוא שם (ובכמה כתיב יד) בהקדמת הרמב"ם בסופה בהלכות דספר שופטים והלכות מלכים - ראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד). ושם נסמן.
39) בהקדמת הרמב"ם לספר שופטים "לפי שדיניו

* אכל בהקדמת הרמב"ם בסופה (בסידור ההלכות דספר שופטים וכן בהלכות מלכים) בכל דפוסים הנ"ל "ומלחמותיהם" ("ומלחמותיהן").

ככה הן שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה^{32*} לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן [וכל³³ המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן, הרי זה ודאי כדאי ורשע ואפיקורס].

מזה שבהמשך ההלכה על-דבר המלך המשיח מסיים הרמב"ם "ועיקר... שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם כו'" משמע לכאורה, שהאומר שמשח צריך לעשות אותות או מופתים או לחדש דברים בעולם, הרי בזה הוא מוסיף או גורע בתורה, היפך הענין דאין מוסיפין עליהן כו', אבל צריך להבין: מה הקשר בין שני הענינים³⁴?

יתירה מזו: בנוגע לנביא כתב הרמב"ם³⁵ ש"כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבינו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם אלא האות שלו שיאמר דברים העתידים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר כו'", הרי שאף על פי שגם שם הוא שולל "אות". שיש בהם שינוי מנהגו של עולם, "מכל מקום אינו מסיק שם (כבנדון דידן) "שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם"; ולאידך כותב שם שעליו לעשות אות: "שיאמר דברים העתידים".

ז. בהלכה שלאחרי זה בהלכות מלכים ממשך הרמב"ם: "ואם³⁶ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו

33) כן הוא ברפוסים וכתיב יד הנ"ל (הערה 3) ונשמט ברפוסים שלפנינו.

34) סיום הלשון שבהלכה שנשמט על ידי הצנזור וכל המוסיף כו' רשע ואפיקורס - כנראה הכוונה לאותו האיש. ועל פי זה מובן המשך הלשון בהלכה שלאחריה ראה בהנסמן בהערה 36. אבל לפי זה - למה הוצרך לומר גם "ועיקר הדברים... שהתורה כו' מהן".

35) הלכות יסודי התורה ריש פ"י.

36) ביאור הלכה זו ברמב"ם - ראה לקו"ש ח"ח ע' 358, 361-2 בהערות.

אויביו⁴³); ועל ידו היתה ההתחלה (ההכנות על כל פנים⁴⁴) של בנין בית המקדש בירושלים (ויאמר דוד זה הוא בית ה' גוי⁴⁵), וממילא התאפשר קיום התורה והמצוה בשלמות.

ט. את הלכות המשיח הכניס הרמב"ם (בסיום ספרו היד ו) בסוף הלכות מלכים ומלחמותיהם^{45*}, מאחר שזהו גדרו וענינו של משיח על פי הלכה:

הרמב"ם מפרש בפרק יא דהלכות מלכים לא רק את הענין דביאת המשיח והחיוב להאמין בו, אלא גם מהו ענינו גדרו ופעולתו ואופן התגלותו, ובמילא — במה מתבטא החיוב להאמין בו.

וזוהי כוונת הרמב"ם בתחלת הפרק: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד⁴⁶ ליושנה לממשלה⁴⁷ הראשונה וכוונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמימין ויובלות ככל מצותה⁴⁸ האמורה בתורה":

אין זה (רק) סיפור דברים מה יעשה המשיח ומה יהיה בימיו, אלא זוהי הלכה:

ויש לומר: במה שהרמב"ם סדר זה בסיום ספרו היד — ספר הלכות — הרי הוא מדגיש ששלמות (קיום) התורה וההלכה נעשה בשעה שיש (ענין) מלכים⁴⁰. וכפי שזה מובן גם בפשטות, ששלמות הקיום של כל מצוות והלכות התורה היא כשיש מלך על כל ישראל, שעל ידו מתקיימת מצות מלחמות השם⁴¹ (להכרית זרעו של עמלק) ומצות "לבנות בית הבחירה", שרק אז שיק קיום כל הלכות ומצוות התורה.

בפועל נעשה הדבר על ידי דוד המלך, שמלך⁴² על כל ישראל (ישראל ויהודה). הוא כבש את ארץ ישראל, גמר ושלמות דמלחמות (וה' הניח לו מסביב מכל

הלכתא למשיחא". אבל צריך עיון, כי: א) כמה הלכות לכאורה אינן הלכתא למשיחא (ראה לדוגמא: פ"א ה"ח ואילך שלכאורה אינן שייכות לאחר ביאת המשיח) ב) מטעם זה גם ספר הח' והט' (ספר עבודה וקרבנות) היו צריכים להיות (בקירוב) על כל פנים (ל)סיום ספרו. ונבונגע לקרבנות היה אפשר לומר בדוחק, כי לדעת הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ו). וראה שם פ"ב ה"ד) "מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי". אבל בנוגע לבית המקדש וכל השייך לזה אין לתרץ כן (על פי בראשית רבה סוף פרשה סד. ראה מנחת חנוך מצוה צה), כי הרמב"ם כתב בהלכות מלכים כאן (בריש הפרק ובסופו) דמשיח בונה מקדש (וראה הקדמתו לפירוש המשנה בנוגע למסכת מדות. הלכות בית הבחירה פ"א ה"ו). וידועה השקלא וטריא בזה. ואין כאן מקומו].

ואולי יש לומר: הרמב"ם בתחלת ספר היד (ב"מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם) כתב "ספר ארבעה עשר: אכלול בו מצות שהם מסורין לסנהדרין כו' ודין המלך ומלחמותיו", ומכיון שהלכות מלכים הן "דין המלך כו'" — מצות היחיד, לכן כתבו בסוף ספרו (אף שכמה הלכות שייכות לכל אחד מישאל (ראה הלכות מלכים פ"ה ה"ז ואילך)).

40 להעיר מספר המצוות להרמב"ם מצות עשה קעג (בתרגום ר' שלמה אבן איוב (הובא בהוצאת הר"ח העליון): שצונו למנות עלינו מלך מישאל שיעמיד אמונתנו. (אבל ראה תרגומו (העליון) ובספר המצוות לפנינו והוצאת הר"ח קאפח). ובהלכות מלכים ספ"ד "ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת כו'".

41 ראה רמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ח. ספ"ד שם.

42 ראה רמב"ם שם פ"א ה"ז: כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות כו'. שם ה"ט.

43 שמואל"ב ז, א. הובא ברמב"ם ריש הלכות מלכים ה"ב.

44 דברי הימים א' כח"כט.

45 שם כב, א. הביאו הרמב"ם ריש הלכות בית הבחירה ה"ג. וראה סוטה ט, סוף ע"א. וראה סמ"ג מצות עשה קסג: זמן מצוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 301 סעיף ו ואילך. *45 להעיר דבהכתורת לפרקים יא ויב דהלכות מלכים בדפוס וניציאה רפד. שי — "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

46 כן הוא בדפוסים שלפנינו. ובכתבי"ד ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) "בית דוד".

47 בכתבי"ד הנ"ל ודפוס רומי וקושטא הנ"ל "הממשלה". ושם ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) מכתבי"ד: בממשלה, ממשלה.

48 צריך עיון "מצותה" — לשון יחיד. וברוב כתבי"ד ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) "מצותן (מצותם) האמורות (האמורה)".

כל ישראל ובית המקדש — שזהו כללות ענין הגלות — נשלמים על ידי המשיח. וזהו מה שמשיח מחזיר "מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים" — הוא מחזיר שלימות הלכות ומצות התורה.

נויש לומר שזהו גם נפקא-מינה להלכה בפועל, לגבי האמונה בו (ובנוגע למה צריך להיות זה שמחכה לביאתו) מאחר שזהו גדר המשיח, צריכה להיות האמונה לא רק שיבוא כדי לגאול את ישראל מהגלות, אלא "מאמין בו" שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה . . וחוזרין כל המשפטים"⁵⁰.

יוד' . על זה מביא הרמב"ם ראייה, מנין שהמשיח יבוא ויחזיר את שלימות התורה "להחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים" — "שהרי התורה העידה עליו". שבראיות אלו יש שני פרטים: שנאמר ושב ה' אלךך . . וקבצך וגו' — מזה אנו יודעים שיהיה קבוצך נדחי ישראל, שזהו מצב המאפשר שיהיו "מלכות בית דוד . . כל המשפטים"⁵¹, הקיום דהלכות ומצוות התורה שנתבטל על ידי גלות ישראל.

"אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל (באחרונה): "מזה אנו יודעים שזה שיהיה על ידי המשיח, וענינו של המשיח, הוא "להחזיר

הגדר דמשיח הוא שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה" (ולא שהוא עומד לפעול ענין חדש), שבפועל מתבטא הדבר בזה שהוא "בונה מקדש במקומו ומקבץ נדחי ישראל" (וממילא באים למטרתה ולמכוון של ביאת המשיח) "וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה". שזה קשור עם קבוצך נדחי ישראל כשכל ישראל יושבים על אדמתם⁴⁹.

היינו שכל הענינים שחסרו בקיום תורה ומצוות מפני שהיה חסר בשלימות

49 ראה קרית ספר לרמב"ם שם נז'ש הביא הכתוב הנאמר ביובל, אבל מוכח מכאן דהרמב"ם סבירא ליה דגם שמיטין "ככל מצותה האמורה בתורה" תלוי ב"מקבץ נדחי ישראל". וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל סוף פ"ב. וכידועה השקלא וטריא בזה. ואין כאן מקומו.

והנה לפי זה "מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות" הם תוצאה מב' הענינים שכתב לפני זה: "ובונה המקדש (ובמילא "מקריבין קרבנות") ומקבץ נדחי ישראל" (ובמילא "עושין שמיטין ויובלות כו").

ואולי מה שכתב "חוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" הוא מענין הא' שכתב "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה".

אבל צריך עיון השייכות, שהרי לכאורה הכוונה ב"כל המשפטים" היינו התלויים בסנהדרין* - ד' מיתות ועוד (ראה סנהדרין נא, ב. ובפירוש רש"י שם ד"ה הלכתא) שחוזרין בביאת המשיח (ישע"א, א, כו). אבל ראה רדב"ז הלכות סנהדרין פ"ד הי"ב "שהוא (משיח) יסמוך בית דין הגדול** . . ולהעיר מרמב"ם שם פ"ב ה"ה "מלכי בית דוד כו' יושבין ודנים הם את העם". ולהעיר מקרית ספר הלכות מלכים שם "ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם". וראה לשון הרמב"ם סוף פ"ד שם: שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט כו' שנאמר ושפטנו מלכנו כו'. ואין כאן מקומו.

* להעיר שבאחד מכת"י (אוקספורד 691) שהובא ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) "מקודם שהיו מקריבין". ולפי זה הרי זה פירוש "וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם (שהוא בזה ש) מקריבין קרבנות ועושין שמיטין כו'", ולא ענין בפני עצמו. ואולי כן הוא הפירוש גם לפי הגירסא שבדפוסים ורוב הכת"י "מקריבין קרבנות" (בלי וא"ו). ובב' כתב"י (ברמב"ם הנ"ל שם) "ומקריבין" (בוא"ו). וכן הוא בקרית ספר שם.

** וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74. ושם נסמן.

50 ועל פי זה יומתק מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פרק חלק בסוף עיקר הי"ב "ומכלל יסוד זה (דביאת המשיח) שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם השם יתברך ובדברי נביאיו". ובראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א (שהעתיק הי"ג עיקרים מ"העתקת הר"י שמואל תיבון . . ראוי שנסמך עליה כו') כלשונו שם ריש פ"א הלשון "וכל החולק על מלכות זאת המשפחה".

51 ראה שו"ת חיים שאל ח"א סי' צו: פירוש שיהיה מלך על כל ישראל ויהודה כמו שאמר הכתוב ומלך אחד יהיה לכולם . . וכל זה כלל הרמב"ם באומרו מלכות בית דוד ליושנה.

הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו כו" (ומביא על זה את הכתוב "ושב ה' אלקיך גו" ואחר כך "אף בפרשת בלעם"):

דלכאורה מה חשוב כל כך להרמב"ם בשייכות להלכות משיח, להדגיש כי "לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו"⁵⁷, ויותר היה לו להביאו לכאורה בהלכות תשובה⁵⁸ גבי גדרי כופר וכי"⁵⁹?

אלא שמדגיש בזה הרמב"ם שענין זה של מלך המשיח, שהוא יביא לשלימות בהלכות ומצוות התורה ("ולהחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים"), אינו עוד ענין שנתגלה על ידי הנביאים, כי אם ענין של תורה ומשה רבינו גופא: תורה גופא אומרת ומבטיחה שמשיח יבא ואז תהיה שלימות התורה⁶⁰.

ולכן הוא מסיים: "ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים", שכל הענינים

מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה — הוא "משיח האחרון" מהראשונה — "משיח הראשון שהוא דוד"⁵².

"ושם הוא אומר" שכל הפרטים שהיו "במשיח הראשון — דוד" יהיו גם ב"משיח האחרון" זה מלך המשיח, מתחיל מתחלת התגלותו וממשלתו עד לשלימות של "ומחץ פאתי מואב" שדוגמתו במשיח "וקרקר כל בני שת", וכן "והיה אדום ירשה זה דוד", "והיה ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח".

משיח יביא לשלימות התורה, שכן כתוצאה מזה שיהיו פטורים משעבוד מלכיות ואדרבה, משיח ישלוט עליהם — יתאפשר "לעסוק בתורה ובמצות כהוגן"⁵³, "יהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל"⁵⁴ (וכמו שהרמב"ם⁵⁵ מאריך בזה)⁵⁶.

יא. על פי זה מובנת הקדמת הרמב"ם: "וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד

52) ולהעיר מסנהדרין (צח, סוף ע"ב): עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר כו' כגון קיסר ופלג' קיסר. וראה זה ח"א פכ, ב. זהו חדש נג, א. וראה צפנת פענח על התורה ויחי מט, ט.

53) רמב"ם הלכות תשובה פ"ט ה"ב.

54) הלכות מלכים פ"ב ה"ד.

55) הלכות תשובה והלכות מלכים שם.

56) שעל פי זה מובן בפשטות מה שמגדרי ומצות המלך הוא שנלחם מלחמות ה' (כברמב"ם שם פ"א ה"ח. סוף פ"ד. ולהעיר שההלכות נקראו "הלכות מלכים ומלחמותיהם"*) וגם זה שאין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה... זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועורת ישראל מיד צר שבא עליהם" (שם ריש פ"ה), שענינים אלו דוקא מונעים את ישראל מקיום התורה ומצוות. מה שאין כן מלחמת הרשות.

* כ"ה בגמ' ועין יעקב. ובערוך (ערך קטר): ופלגו.

* ראה לעיל הערה 38. ולהעיר שגם להדפוסים וכת"י שבכל מקום בהכותרת "ומלחמות" (לעיל הערה *38), הרי בהקדמתו בסופה לפני שמפרט פרטי ההלכות בכל הדפוסים וכת"י "ודין המלך ומלחמותיו" (כנ"ל הערה 39), או ומלחמותיה, ומלחמות — וראה רמב"ם הנ"ל הערה *38.

57) בפשטות יש לומר שהרמב"ם בא להדגיש תוקף האמונה וגדרה, וגם זה הוא הלכה, שהאמונה בביאת המשיח צריכה להיות בודאות והתאמתות כזה (לא כהתאמתות שמצד "שאר הנביאים בלבד אלא" התאמתות שמצד תורה ומשה רבינו (שהרי התורה העידה עליו), ועל פי מה שכתוב בהלכות יסודי התורה פ"ח. ועל פי זה מובן גם מה שהוסיף "ובמשה רבינו", כי נבואת משה נתאמתה "במעמד הר סיני (על ידי) שענינו ראו כו' ואזנינו שמעו", והתאמתות בנבואת משה רבינו מביאה "נאמנות שהיא עומדת לעולם" בתורה — ראה בארוכה לקרי' ח"ט ע' 184 ואילך. ועל פי זה יומתק גם מה שכתב בשלילה "לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר", ולא כהלשון בקרית ספר לרמב"ם שם "כופר בתורה ובמשה רבינו ובשאר הנביאים", כי גם זה הוא הלכה — בגדר אמונה בביאת המשיח. ולהעיר מלשונו בסוף ה"ב שחזר ומוסיף "אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך לראיה שכל הספרים מלאים בדבר זה".

58) ובפירושו המשנה פרק חלק.

59) פ"ג ה"ח.

60) ראה לקמן הערה 63.

ובהיות שגדרו וענינו של משיח אינו אותות ומופתים וחידוש דברים בעולם, הרי מובן גם שלא זה הוא המבחן על אמיתתו.

כשם שלגבי נביא, הבחינה על אמיתתו היא "האות שלו, שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וגו'" (כנ"ל סוף סעיף ו), היינו שאמיתתו נבחנת כמה שהוא ענינו — "נביא", הוא אומר דברי עתידות⁶⁴;

על דרך זה מובן גם בנוגע למשיח, שאף על פי שיהיה גם נביא גדול, ויותר מכל הנביאים (קרוב למשה רבינו), מכל מקום גדרו וענינו — "מלך המשיח" כנ"ל, וממילא מובן (הלכה ד') שהבחינה והסימן לאמיתתו הוא באם ענינו בעצמו הוא תורה וקיומה — "ואם"⁶⁵ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות... כפי תורה שבכתב ושבעל

החמישי. ש"ת חתם סופר שם), שהוא לא רק "לפי שביאת המשיח באה מפורשת בתורה בנביאים ובכתובים כו' לכן הכופר בביאתו הרי הוא כאלו כופר בתורה ובנביאים ובכתובים כו'" (ראש אמנה פ"ד 'והטענה השלישית'. וראה ש"ת חתם סופר שם), כי אם לפי שזה נוגע לשלמות גדר התורה, שא' מגדריה הוא שיהיה זמן שהתורה וקיומה יהיו בשלימות.

בסגנון אחר: נצחיות ושלמות התורה, זה ש"התורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים" (להיותה רצונו העצמי של הקב"ה - ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 3-182 ובהערות שם) הוא לא רק בענין ציווי הבורא, כי אם גם בלימודה וקיומה בפועל, וזה יהיה בביאת מלך המשיח. ועל פי זה אולי יש לומר שזהו גם הטעם, שלא נמנה אמונה בביאת המשיח במנין המצות (ראה ראש אמנה שם פ"ה הספק הג'). ועל דרך (ויתירה מזו) זה שציוויים כוללים אינם נמנים במנין המצות (ספר המצוות שורש ד). ולהעיר מלשון הרמב"ם הלכות מלכים שם "וכל מי שאינו מאמין בו כו'", ולא כתב שצריך להאמין בו, כמו שכתב בפירוש המשנה שם (וראה ראש אמנה ספ"ט).
64 ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"י ה"ג: הא למדת שאין הנביא עומד לנו כו'. וראה שם סוף פ"ז. פ"ט ה"ב.

65 ועל פי זה מובן ומודגש ביותר המשך להלכה שלפני זה, שלכן מתחיל הרמב"ם "ואם" - בוא"ו. וראה קרית ספר שם "אין מלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים אלא כשיעמוד מלך כו'".

שנאמרו על ידי כל הנביאים על משיח הוא ענין בתורה עצמה, בשלימות קיום התורה והמצוות.

יב. וזהו גם הטעם לכך שכתב הרמב"ם את הראיה מערי מקלט בהלכה בפני עצמה, כי מזה מביא לא רק ראה שמפורש בתורה שעל ידי מלך המשיח יהיה הזמן של שלימות בקיום התורה ומצוות, אלא שמצאנו "בערי מקלט" שיתוסף באותה מצוה עצמה, "ויספת לך עוד שלש ערים גו'" "ולא צוה הקב"ה לתוהו".

כלומר שהתורה עצמה אומרת שצריך עוד לבא זמן שבו יהיו מצוות התורה כדבעי.

יג. על פי כל הנ"ל יובן מה שכתב הרמב"ם (בהלכה ג'): "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך" (שבזה הוא שולל שני דברים: לא זהו ענינו של משיח "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם"⁶¹, ולא זהו המבחן על אמיתתו⁶²) ומסיים "ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים":

שכיון שגדרו וענינו של משיח הוא כנ"ל, שלימות בקיום הלכות ומצוות התורה, על כן אם עולה על הדעת "שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" כדי לפעול שינוי בעולם, הרי זה בסתירה לכך אשר "התורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם"⁶³

61 כדמשמע לכאורה מפשטות לשונו. אבל ראה הערה הבאה.

62 כדמשמע לכאורה מהראיה מכן כזויבא. וראה מאמר תחיית המתים רפ"ו.

בארוכה ביאור הלכה זו ברמב"ם והשגת הראב"ד בזה - ראה לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך.

63 על פי כל הנ"ל יש לבאר מה שהרמב"ם מנה ביאת המשיח לא' מהעיקרים (ראה ראש אמנה פ"ג הספק

אלא גם על הפרטים שבהלכה ד⁶⁷;

ולכן מביא הרמב"ם גם בהוכחה מפרשת בלעם, שנבא בשני המשיחים.. דוד ומשיח, את ארבעת הפרטים והענינים (בהתגלותו) של משיח, וכמפורש — "רשם נבא" — שזהו ההמשך של "להחזיר מלכות דוד ליושנה".

בכללות זה מתחלק לשלש חלוקות: א) דוד ומשיח עצמם. ב) פעולתם ומלכותם בישראל. ג) פעולתם ומלכותם על אומות העולם (על העולם בכלל). ובענין זה השלישי עצמו יש שני זמנים וענינים, כדלקמן.

טו. ענינם בעצמם — "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה".

וזה מפורש בתורה "אראנו (אראה אותו) ולא עתה זה דוד, אשורנו (אראה אותו) ולא קרוב זה מלך המשיח" — הנבואה על דוד ומשיח עצמם.

ב) "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" — פעולתם ומלכותם בישראל, וכמפורש בהמשך הכתוב: "דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט מישראל זה המלך המשיח" — שזה מורה על השייכות לישראל, "כוכב מיעקב.. שבט מישראל".

ו]בזה מתבטאת גם שלימותו ויתרונו של מלך המשיח, משיח אחרון, לגבי משיח הראשון:

על דוד נאמר הלשון (א) "כוכב שמורה על מי שהוא מרום ומנושא מאשר בני אדם"⁶⁸ [כמובן מדברי הרמב"ם⁶⁹ בענין כוכבים

67 ועל דרך זה בנוגע להשלילה (והפרט) שבהלכה ג' שמוכח הוא מהראיה שהביא בהלכה ב' שהיא הקדמה להלכה ג' — ראה לקו"ש ח"ד ע' 109 ואילך.

68 ראה רד"ק על הפסוק. וראה רלב"ג ורמב"ן לפירושם שקאי על משיח. וראה לקו"ש ח"ג ע' 88 ואילך.

69 הלכות יסודי התורה פי"ג ה"ט.

פה" ופועל שלימות בקיום המצוות של ישראל, "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחום מלחמות ה'" כו' (ש"לחום מלחמות ה'" הוא גם פרט בהבאת שלימות קיום התורה כנ"ל, הסרת ה"נוגש ומבטל" מצד האומות).

אלא שכל זה אינו אלא לדעת כי "הרי זה בחזקת שהוא משיח", אולם כאשר הוא מביא לידי שלימות קיום התורה ומצוות בפועל, "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל", אז דוקא "הרי זה משיח בודאי", שכן אז "חזרוין כל המשפטים כו' ככל מצותה האמורה בתורה" — שלימות בהלכות וקיום המצות בפועל⁶⁶.

יד. ויש להוסיף בזה, שהראיות שמביא הרמב"ם לפני זה אינן רק על כללות הדברים בתחלת הפרק ש"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה.. ככל מצותה האמורה בתורה",

66 על פי זה מוכן בפשטות מה שלא הביא הרמב"ם (גם) בתחילת הפרק ש"משיח ילחום מלחמות ה' — כי שם מבאר הגדר והמכוון שלו (להחזיר מלכות דוד ליושנה כו') — לאחר שכבר הביא לשלימות התורה, כשהוא "משיח בודאי", מה שאין כן קודם הנצחון במלחמות ה'.

על פי זה אולי יש להוסיף (בפנימיות הענינים על כל פנים), שזה שהביא הרמב"ם שני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון כו' — כי דוגמתן נמצא במשיח עצמו, ב' תקופות ודרגות לאחרי ביאת המשיח: לפני שיבנה בית המקדש — שאז הוא עדיין "בחזקת משיח", בדוגמת דוד שלא בנה המקדש, וענינו ילחום מלחמות (ראה דברי הימים א' כב, ח) והכין הכל לבנין בית המקדש מיד ה' עלי השכיל (שם כח, יט); כשהוא משיח ודאי ש"בנה מקדש במקומו". וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (באגרות קודש שלו, אגרת קל) בביאור לשון רד"ל "בן דוד בא" או "דוד בא" (על פי הב"ח או"ח סק"יח) דיש ב' מדרגות במשיח: ביאתו לפני בנין בית המקדש וירושלים (שאו הוא בחזקת משיח) ואחר שיבנה משיח את בית המקדש וירושלים דאו "כיון שנבנית ירושלים — בא דוד" (מגילה יז, ב) — (משיח בודאי).

והעיר משינוי הגירסא ברמב"ם (כנ"ל סעיף ט והערה 46) "להחזיר מלכות דוד" או "בית דוד". ואין כאן מקומו.

אחד — זה נאמר בפסוק "והיה אדום ירשה זה דוד שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו', והיה ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו'".⁷⁴

[שגם בזה מובנת מעלתו של משיח: בנוגע לדוד נאמר "והיה אדום ירשה" שזה מתבטא בכך ש"ותהי אדום לדוד לעבדים", ואצל משיח — "והיה ירשה שעיר אויביו", לא רק אנשי העיר, וכנאמר בפסוק "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" שסיומו הוא "והייתה"⁷⁴ לה' המלוכה].

טז. היתרון בענין הרביעי לגבי השלישי "ילחם מלחמות ה'" ונצחון האומות — "ומשלו מים עד ים", מובן מן הלשונויות עצמן "ומשלו כו' ירשה", "וילחם כו' ויתקן את העולם", ובדוגמת החידוש

כפשוטם, "כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מדעת בני אדם", (ב) "מיעקב" שמורה על ישראל לא כפי שהם בתכלית המעלה.

אבל לגבי משיח הוא אומר (א) "וקם שבט", שפירושו כפשוטו הוא "מלך רודה ומושל"⁷⁰, שזה בגלוי אצל משיח, "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", (ב) "מישראל" — שם המעלה של ישראל⁷¹.

ג) "וילחם מלחמות ה' כו' אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו" — זה נאמר בפסוק "ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את מואב וימדם בחבל וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים".

[שגם בזה מודגשת מעלתו של מלך המשיח: אצל דוד הוא רק (א) "מחץ", (ב) "פאתי מואב", ואילו אצל משיח נאמר: (א) "וקרקר", (ב) "כל בני שת", השליטה⁷² על כל האומות⁷³.

או כהלשון נבביאים: אצל דוד (א) "ויך" (ב) "את מואב"; ואצל משיח: (א) "ומשלו" (ב) "מים עד ים".]

ד) "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם

(70) פירוש רש"י על התורה.

(71) והמעלה דמשיח מודגשת גם בענין הא', המדבר בדוד ומשיח עצמם: בדוד אומר "ולא עתה", אבל אראנו בזמן קרוב; ובמשיח — "ולא קרוב", לפי שזהו ענין ומדרגה נעלית שבאה רק לאחר אריכות זמן שנתרבו מעשינו ועבודתנו בכדי להגיע לבחינה זו.

(72) ככתרגום אונקלוס שם. וכן הוא לכאורה לפירוש הרמב"ם שהרי הביא "ומשלו מים גו'". ובראב"ע: הורס. וראה שם ד"ה בני שת. ועל דרך זה ברלב"ג ורד"ק. וראה תרגום יונתן על עזריאל ותרגום ירושלמי. לקו"ש שם. ואין כאן מקומו.

(73) ראה במקומות שבהערה הקודמת.

(74) ויש לומר דשייך גם ל"ובנה מקדש במקומו" שהרי "נחלה זו ירושלים" (מגילה י, א. וראה זכחים קיב, ב. קיט, א) שענינה ירושה וקביעות שאין אחריה היתר (הפסק). וראה רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א ה"ג.

לקו"ש חט"ז ע' 465 ואילך. ומה שלא נרמז בפסוק בפני עצמו — כי זה נכלל (ביחד עם "וקבץ נהי ישראל") בממשלתו על ישראל — וקם שבט מישראל.

ואולי יש לומר (על דרך הרמז על כל פנים) שלכן כתב הרמב"ם בפרשת בלעם, להסביר ולהדגיש מה ששיקר נבואתו היה על-דבר מפלת האומות ושליטת דוד ומלך המשיח עליהם, שהוא על דרך מיניה וביה אבא ניוזיל ביה נרגא. שהנביא של אומות העולם (שהוא בדוגמת משה* — ספרי ברכה לד, יוד. ועוד) מנבא על מפלתם של אומות העולם ושליטת ישראל עליהם. ועל דרך מאמר רד"ל בנוגע לעובדיה (סנהדרין לט, ב). ד"ועלו מושיעים בהר ציון וגו'" (שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה כאן) הוא סיום נבואת עובדיה. ושם גם בענין דוד — "ויך את מואב", שהביא הרמב"ם כאן.

* (74) ראה לעיל הערה *12.

(*) בדרגת נבואת בלעם — ראה מורה נבוכים ח"ב פמ"ה, שהיה במדרגת רוח הקדש (ולא נבואה) כדוד ושלמה. וראה פירושי קרשקש ואברבנאל שם. ובצפנת פננת על התורה בלק (כב, לה) דאחר כך עלה בגדד נביא כו' ואחר כך רצה שיהיה כמשה רבינו. ומשמע קצת שם, שזה שייך לנבואה זו האחרונה. עיין שם.

ויצליח וירום ו(י)נשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום"], ונפעל בהם "לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד"⁷⁶.

ועל ידי האמונה השלימה בביאת המשיח, כמו שהיא על פי תורה ו"מחכה לביאתו", אחכה לו בכל יום שיבא (ויש לומר שנכלל בזה גם הלימוד בהלכות משיח), הרי זה גופא⁷⁷ מקרב וממהר ביאתו באופן של אחישנה ובקרוב ממש.

76) ושייכות ענין זה למלך המשיח מובן ממה שכתוב שם (פ"ה ה"י) "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו מי נח". וראה שם סוף פ"ד "ולמלאות העולם צדק". ואולי יש לומר שהם ("לכופ", ו"למלאות כו") ב' ענינים, כהחילוק בין ענין הג' וענין הד' שבפנים.

77) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ט.

שבירושה לגבי כיבוש (ועל דרך ב' ענינים אלו שמצאנו לגבי ארץ ישראל, שנלקחה ככיבוש ובירושה)⁷⁵:

ענין מלחמה ונצחון, כיבוש מלחמה, הוא באופן של "קרקר", "ומשל" — שליטה, היפך המציאות והרצון של זה שכובשין אותו:

מה שאין כן ענין הירושה "והיה ירשה שעיר" הוא אדרבה, שנוחלים ענין שקרוב ושייך לו, ולא שכובשים ושולטים על אחר.

ועל דרך זה מובן החידוש ב"ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד" על "וילחם מלחמות ה'". . ונצח כל האומות ססביביו", שהם עצמם מכירים באמתת מלכותו של מלך המשיח [וכמרומו ומפורש בסיום ההלכה (שנשמטה על ידי הצנזור) "וכשיעמוד מלך המשיח באמת

75) להעיר מלקו"ש חט"ו ע' 106.

סימן א

חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים: "וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים הוא כופר אלא בתורה ובמשה כו' אף בפרשת בלעם נאמר ושם ניבא בשני המשיחים כו", מקשה על כל האריכות בספר שאינו אלא "הלכות הלכות". מביא מהקרי"ס שבא לומר שכמו שהחלק הראשון לגבי דוד נתקיים מובטחים אנו שגם החלק הב' ע"י המלך המשיח יתקיים. ועצ"ב. / גם שואל למה הביא הראי' מערי מקלט בהלכה בפ"ע. / גם מש"כ "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם כו' אין הדבר כך כו' ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים כו", מה ענין מש"כ בסיום ההלכה לזה שאין משיח צריך לעשות אותות ומופתים וחדוש דברים והרי גם בנביא כתב כן שא"צ לעשות אות כאחד האותות וכו' ולא סיים כנ"ל. / גם מ"ש בנוגע לסימני המשיח, אינו מביא שם את המעלות הגדולות שהרמב"ם עצמו מתאר בספר היד על מלך המשיח. / מסביר שכונתו באורך הדברים לקבוע הלכה ויסוד בכל גדר ביאת המשיח, שהמלך המשיח יחזיר מלכות דוד ליושנה ולממשלה הראשונה ויפעל שלימות עניני התורה ומצוותיה כפי שהי' מקדם, וזהו כל גדרו וענינו, לא לעשות דבר חדש או שינוי בעולם, כי אם מה שנחסר בשלימותה של תורה מפני הגלות, יתוקן ויחזור ע"י המלך המשיח, ולכן גם כתב הרמב"ם את ההלכות של מלך המשיח בסוף הלכות מלכים שהן עצמן בסוף חיבורו, להדגיש שזה מה שיתחדש בביאת המשיח החזרת הדברים לקדמותם, ושלמות משפטי התורה. / מבאר לפי"ז מה שהאמונה בביאת המשיח היא מ"ג העיקרים, ובחת"ס תמה ע"ז, והיינו לפי שענין זה נוגע לשלימות התורה ומצוותיה. / וע"ז מביא את פסוקי פרשת בלעם שיש בהם ענינים שהיו בדוד ויהיו במשיח, מהותם וענינם בעצמם, מלכותם בישראל, שליטתם על אוה"ע וזה בב' אופנים שונים, ומפרש איך שהפסוקים המובאים ברמב"ם מכוונים זה כנגד זה ומבאר שהרמב"ם הוכיח מנין שמש"ח יבא ויחזיר את שלימות התורה וכו', "שהרי התורה העידה עליו" היינו שהתורה עצמה מבטיחה שמש"ח יבא ויחזיר את שלימות התורה. / מסביר מש"כ הרמב"ם "אף בערי מקלט הוא אומר אם ירחיב ה"א את גבולך וכו'" ולמה לא הזכירו ביחד עם מש"כ לפנ"ז, שבערי מקלט מצאנו שיתוסף באותה מצוה עצמה, "ויספת לך עוד שלש ערים גו'"

בהערות: מבאר דיוקי הלשוניות ב"פרשת בלעם" ומש"כ "ושם נבא", שבזה מוכיח שנבואה מוכרחת להתקיים, שהנבואה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר ומפלפל בזה, וכן שעל מש"כ לפנ"ז "שכופר כו' בתורה" כתב "שהתורה העידה עליו כו'" ועל מש"כ שכופר "במשה רבינו" כתב "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא" וכונתו לנבואת משה, ומבאר עוד כו"כ ענינים בזה.

SUITE|302

IT'S
TIME TO
KNOW

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH